

МР ТАТЈАНА ТУБИЋ

Учитељски факултет

Сомбор

ПРЕГЛЕДНИ ЧЛАНАК

UDK: 159.9.072.52

BIBLID: 0353-7129,7(2001)1-2,p.193-204

Примљено: 03. 10. 2001.

ТАЧНО САМООПАЖАЊЕ: ПРАВИЛО ИЛИ ИЗУЗЕТАК

Резиме: Да ли је тачно самоопажање могуће и да ли је неопходно за успешно функционисање индивидуе? Да ли је карактеристично за већину људи или је, пак, одлика мањег броја “изузетних”? Да ли је позитивнија слика о себи од реалне коју већина испитаника поседује резултат њихове субјективности или је последица немогућности утврђивања критеријума тачности самоопажања који би у потпуности описао специфичности тог процеса? Анализирајући досад преовлађујућа схватања о важности тачног самоопажања и резултате новијих истраживања овог проблема, закључује се да је тачно самоопажање реткост, да није неопходно за успешно функционисање особе, као и да је у многим ситуацијама позитивнија слика о себи пожељнија од реалне. Као решење разматраних проблема при утврђивању критеријума тачности самоопажања, аутор предлаже увођење концепта “субјективне тачности”.

Кључне речи: самоопажање, тачно самоопажање.

“У оном што ми о себи мислимо има врло мало оног што стварно јесмо а много свега другог, нарочито оног што бисмо желели да будемо или што се бојимо да не будемо. Због тога представа коју имамо о себи никад није тачна; често се мења, а понекад је потпуно неверна. И човек нема разлога ни оправдања да због ње буде ни нарочито поносан ни претерано постиђен.”
(Андрић, 1992, стр.52)

Ово размишљање Иве Андрића, постхумно објављено у “Знаковима поред пута”, донедавно је било супротно научној истини и оспоравано. Данас, након великог броја истраживања чији ће само део бити представљен у овом раду, прихваћена је чињеница да особе не поседују тачну слику о себи, а чак и када поседују, она је – случајна!

Несумњиво да увереност особе у властиту способност доношења тачних судова о стварима које сматра значајним доприноси њеном самопоуздању и осећају личне компетентности. “Држати ситуацију под контролом” јесте императив већине људи које и други процењују компетентним и успешним. За неке професије, посебно оне у којима је интеракција са другима неопходна, као што је професија учитеља, адвоката или менаџера, способност тачног процењивања других особа (и тачност самопроцењивања која одређује тачност процењивања) посматра се као средство остваривања професионалних задатака (Хавелка, 1992), али и као циљ професионалног рада уопште. У овом раду се објективност самоопажања настоји сагледати прегледом и поређењем раније преовлађујућих и новијих схватања о овом проблему у циљу утврђивања релативног доприноса тачног самоопажања особе њеном успешном функционисању.

РАНИЈА СХВАТАЊА О ВАЖНОСТИ ТАЧНОГ САМООПАЖАЊА

Још је Сократ веровао да је тачна слика одређене особе о себи оно што подстиче људско мишљење и понашање. Позната крилатица “Познавати себе”, коју многи користе не размишљајући при томе о њеном дубљем значењу, потиче од овог схватања. Психолошка литература обилује доказима о сврсисходности тачног самопроцењивања. Интересовање за Селф, Ја-осећање, самоопажање или слику о себи, што су синонимни појмови, присутно је 1890. године у чувеној књизи Вилема Џејмса, “Принципи психологије”, у поглављу “Свест о себи” (William James, “The Consciousness of Self” in “Principles of Psychology”). По Џејмсу, треба правити разлику између познатог селфа и селфа као сазнаваоца, из чега произилази да је тотални селф двострук: онај ко сазнаје и онај ко зна (Хрњица, 1982). Касније, Јахода (Jahoda, 1958, према Хрњици, 1982) користи *тачност у процени властитог Ја* као једно од основних мерила зрелости, поред раста, развоја, самоактуализације и интеграције. Особа је, по схватању

ове ауторке, ментално здрава уколико је способна да опажа себе онаквом каква стварно јесте (дакле, без улепшавања), а не каква би желела да буде. Идеја о прихватању себе и сопствене личности која се разликује од идеалне, присутне су и у радовима Маслоу (Maslow, 1950, према Хрњици, 1982) који, на пример, *позитивна осећања о себи* уграђује у склоп менталног здравља, као и у радовима Олпорта (Allport), Фрома (Fromm), Роџерса (Rogers) и других психолога, пре свега хуманистичке оријентације. Ове идеје чине теоријску основу и психотерапија произашлих из радова наведених аутора. Тако, на пример, Роџерс поремећај личности објашњава ниским коефицијентом корелације, чак и негативним, између тога како особа себе опажа и каква би желела да буде, а побољшање настаје услед тога што особа “почиње да бива у сопственим очима сличнија особи каква би желела да буде” (Rogers, 1951, према Поповићу, 1988, стр.162).

У оквиру социјалне психологије, прихваћено је, такође, становиште да способност тачног самопроцењивања одређује успешност особе у средини у којој живи. Фестинџерова теорија социјалног поређења (Festinger, 1954, према Хавелки, 1992) наглашава да људи настоје да имају исправна мишљења о свету и тачну слику о својим способностима. Међутим, услед недостатка објективних критеријума са којима би упоређивали своје способности у циљу одређивања тачности самоопажања, особе се упоређују са другима. На овом месту Фестинџерове теорије открива се склоност особа да предузимају различите стратегије не би ли њихова слика о себи била што позитивнија. Наиме, особе ће, по овој теорији, изабрати да се упоређују са онима које процењују сличнима себи, а не са онима које процењују много бољим од себе. Циљ упоређивања са другима, отуда, не може бити тачност самоопажања, већ стварање и очување повољне слике о себи обезбеђивањем “објективних” података који ту слику потврђују. Свако у себи може да препозна потребу да буде окружен људима који о њему имају лепо мишљење или да избегава друштво оних за које зна или наслућује да имају неповољну слику о њему. Уопште, особе показују селективност (прецизније: пробирљивост) у прихватању информација о себи, као и спремност да се ангажују да би слика других о њима била што приближнија њиховој слици о себи самима. Питање тачности слике о себи у овом случају је, очигледно, спорно, без обзира што се ради о полазној хипотези теорије социјалног поређења.

Наглашавање значаја тачности самоопажања за компетентно функционисање индивидуе налази се и у основи атрибуционе теорије. Прихватајући ос-

новне идеје Хајдера (Heider), Кели (Kelley, 1967, према Хавелки, 1992) указује да људи стреме разумевању тачних узрока понашања јер тачно опажање узрочности чини наше понашање ефикаснијим. Како, онда, објаснити чињеницу да већина људи не поседује тачну слику о себи и да, штавише, психијатријски болесници, према неким схватањима, имају тачнију самопроцену способности и стварности од опште популације (Alloy & Abramson, 1988, Lewinsohn, et al., 1980)?

НОВИЈА СХВАТАЊА О ВАЖНОСТИ ТАЧНОГ САМООПАЖАЊА

За утврђивање тачности опажања, поред перцептивне ситуације која особу или извор података о особи доводи у фокус пажње и перцептивног одговора о једној или више особина опажене особе, потребно је одредити критеријум као показатељ у ком степену особа стварно поседује процењивану особину (Хавелка, 1992). Сложеност утврђивања критеријума тачности опажања произилази из интерактивног односа особа које у процесу опажања учествују, као и немогућности вештачког издвајања појединих особина, будући да су оне међу собом чврсто испреплетане. Уз наведене, на утврђивање тачности самоопажања делује и низ других фактора специфичних за овај процес. Најчешћи критеријуми утврђивања тачности самоопажања су:

- поређење резултата самоопажања и објективног критеријума,
- поређење резултата самоопажања и процена независних процењивача,
- поређење процена себе и других.

Користећи наведене критеријуме у серији истраживања, група истраживача са Универзитета у Вашингтону (Taylor & Brown, 1988, Brown, 1990, Brown & Dutton, 1995) утврдила је да људи не поседују тачну спознају себе, да, чак, и не трагају за таквим сазнањима, као и да, у целини гледајући, боље функционишу када је њихова слика о себи позитивнија од реалне. Овим резултатима доведена су у сумњу сва до сада важећа сазнања о важности тачног самоопажања за успешно функционисање.

а) Поређење резултата самоопажања и објективног критеријума

Имајући у виду значај који се интелектуалним способностима приписује у нашој култури, као и њиховом релативном доприносу постигнућу (Квашчев, 1987, Ђурић, 1997), претпоставља се да су особе усмерене ка чешћем преиспитивању ових способности, те да је тачност у њиховој процени већа у односу на процену других својстава личности. Да је ово схватање погрешно, доказују резултати истраживања (Hansford & Nattie, 1982, Borkenau & Liebler, 1993) у којима је утврђено да је корелација између самопроцене интелигенције и резултата добијених на стандардизованим тестовима интелигенције 0,3. Овако ниска корелација може се објаснити познатим проблемима везаним за мерење интелигенције уопште, као и различитим значењима које јој особе при самопроцењивању приписују. Ипак, интересантно је запажање аутора да особе интелигенцију дефинишу на начин који доприноси фаворизовању њихових способности! Овај налаз, дакле, говори у прилог схватању да људи не теже за тачном сликом о себи, већ за сликом која ће их представити у бољем светлу!

Резултати истраживања овог проблема код нас (нпр. Смиљанић, 1973, Квашчев, 1987) показују, такође, да особе имају позитивнију самопроцену интелектуалних способности од резултата објективне провере ових способности. Испитујући да ли постоји раскорак између опажене и измерене интелигенције, Вера Смиљанић-Чолановић (1962) је утврдила да ученици (основних и средњих школа који су чинили узорак испитаника) углавном греше приликом процењивања властите интелигенције прецењујући је. Вредан пажње је и налаз који сведочи о већој диспропорцији између самоопажене и измерене интелигенције ученика него између самоопажене и измерене социјалне прихваћености ученика, што је, такође, био предмет наведеног истраживања.

Ови резултати се могу протумачити различитом вредносном засићеношћу различитих својстава личности. Наиме, “доживљај јединствености квалитета и структуре свести о себи не значи да све аспекте доживљаја властитих психичких и социјалних својстава вреднујемо као подједнако важне” (Хрњица, 1982, стр.50). Процену развијености властите интелигенције сматрамо суштинском, али процену већине навика, не. У том смислу, може се претпоставити да би грешке самопроцењивања морале бити мање код оних својстава личности где не постоји унапред одређен вредносни тон (нпр. код стилова учења).

б) Поређење резултата самоопажања и процена независних процењивача

Начин на који други људи опажају наша својства, посебно она која су друштвено условљена, представља значајан критеријум утврђивања тачности самоопажања. Тако је, Feingold (1992), на пример, у метаанализи која је обухватала више од 5000 испитаника испитивао однос између самоопажања привлачности и опажања истог својства од стране независних процењивача. Добијена корелација износила је 0,24. Важно је напоменути да ова ниска корелација није добијена зато што се процењивачи не слажу у процени привлачности одређене особе. Напротив. Мада је опште познато да су укуси људи различити, посебно када је реч о привлачности других људи, корелација између процењивача износила је 0,60. Дакле, уопштено гледајући, особе се слажу у процењивању привлачности других, али о властитој привлачности имају лепше мишљење од других! Сличне резултате је добио Felson (1981) испитујући како средњошколски процењују своје способности за играње фудбала, односно како исте способности процењују њихови тренери. Корелација између тренера у проценама способности појединих играча износила је 0,65, а слагање између тренера и самих играча 0,16.

Омиљеност у одељењу је особина коју, потврђују и емпиријски резултати добијени применом овог критеријума (Bohrnstedt & Felson, 1983), ученици не процењују тачно. Поређењем самоопажања ученика о омиљености у одељењу и резултата добијених применом социометријске методе, добијена је корелација од 0,32. И резултати других истраживања показују да другови у одељењу и наставници имају реалнију слику о одређеном ученику од њега самог. Међутим, у зависности од особине која се процењује, другови из одељења или наставник постижу приближније процене конкретних ученика. У већ поменутом истраживању Вере Смиљанић, другови, у просеку, боље процењују интелигенцију конкретног ученика од учитеља, а учитељи боље процењују социјалну прихваћеност ученика од његове интелигенције, мада сами учитељи сматрају супротно.

Резултати истраживања аутора овог рада (Тубић, 2000) показују, на пример, да ученици себе опажају у бољем светлу у односу на то како их опажају учитељи у процени интелигенције, мотивације и особина личности које утичу на школско постигнуће. Школско постигнуће ученика утиче на начин на који наставници опажају ученике у већој мери него на начин на који се ученици самоопажају, те је сагласност учитеља и ученика који постижу слабији школски успех најнижа. Ученици који постижу слабије резултате у школи штите своје самопоштовање позитивнијом сликом о себи.

в) Поређење процена себе и других

Већина људи мисли да је боља од других! Ово је општи закључак истраживања у којима је поређење процена себе и других био основни критеријум утврђивања тачности самоопажања. Једно од највише цитираних, али и највише критикованих, истраживања ове врсте јесте оно које су извршили Dunning, Meyerowitz и Holzberg (1989). Наиме, од око милион студената од којих је тражено да упореде себе са другима, 70% је себе проценило способнијим за вођу од осталих, 60% је своје физичке способности проценило као супериорније, а 85% је сматрало да ће више постићи од других у животу! Укратко, 25% испитаних је себе видело међу процентом најбољих о било којој способности је реч! Накнадно спроведеним тестирањем које представља објективну проверу поменутих својстава, утврђено је да само 20% испитаника (од 70%) стварно поседује способности које их предодређују за вођу, 10% (од 60%) је физички супериорније, а 35% испитаника је нереално (?) у погледу својих будућих постигнућа! Чак и здраворазумски посматрани, ови резултати делују невероватно. Ако је високо самопоуздање које је, претпоставља се, у основи позитивне самооцене, основни показатељ менталног здравља, да ли то значи да је свих милион испитаника, без изузетка, ментално здраво? Или то значи, ако прихватимо доскора преовлађујући концепт менталног здравља, чији је основни критеријум тачна слика о себи, да већина испитаника није психички здрава? Критике овог истраживања које долазе из кругова академске психологије умногоме расветљавају добијене резултате. Основне замерке односе се на методолошки концепт истраживања који предвиђа питања социјалне компарације. Од испитаника се, наиме, очекивало да се упоређују по појединим својствима са особама које не познају или које нису јасно одређене. Логички одговор испитаника на питање типа “Како процењујеш своју интелигенцију у поређењу са интелигенцијом већине других људи?” гласио би: “Не знам” или “Ко чини ту већину других људи?” или ,бар, “Може ли питање бити мало конкретније?” Оно што се може на основу овако постављених питања закључити јесте, по мишљењу критичара, да су испитаници ненавикнути на овакав вид испитивања, те су одговори статистички невероватни.

Овај закључак би, вероватно, био прихваћен да резултати истраживања која су следила наведено, методолошки другачије замишљена и спроведена, нису идентични. Професор Седикидес (University of Southampton) је утврдио да већина особа себе сматра супериорним у односу на друге у испитаним особи-

нама личности, карактеристикама понашања и вештинама. Тако, на пример, особе себе виде као интелигентније, љубазније, физички атрактивније, са више смисла за хумор, здравије, дуговечније, чак и као срећније од осталих! Ово истраживање потврђује, сматра аутор, да особе селективно бирају информације које их представљају бољим него што јесу из чега произилази да скромност, сматрали је врлином или не, постаје реткост.

Да ова тенденција није типична само за млађу доб, показују резултати истраживања по којима 90% менаџера себе процењује бољим од осталих менаџера, а чак 94% професора верује да је њихов рад изнадпросечан (Cross, 1977)!

*

Наведени резултати истраживања тачности самоопажања применом различитих критеријума показују да особе не поседују тачну слику о себи и да су склони прецењивању властитих способности. Позитивнију слику о себи од реалне која се добија као резултат самоопажања властитих особина личности, у истраживањима овог проблема, професор Седикидес објашњава настојањем особа да остваре што бољу интеракцију са особама које сматрају значајним за остварење одређених професионалних планова. Мишљење које они о нама формирају на основу тога, поткрепљује и учвршћује нашу самооцену. Аутор ово објашњава чињеницом да чланови породице и најближи пријатељи конкретну особу опажају далеко реалније од других јер су у прилици да више времена проводе са особом процењујући је у различитим ситуацијама, те се као ефикасан “рецепт” за враћање умерености и скромности препоручује да се проводи што више времена са блиским особама. Наведеном објашњењу може се приписати једностраност јер се слика о себи формира на основу “најмање три врсте слика о нама: оне коју смо сами конструисали, оне коју конструишу други и оне коју ми видимо у конструкцијама других” (Хавелка, 1992, стр.192). Ако претпоставимо да имамо контролу над сегментом слике о себи коју смо сами створили, не можемо у потпуности контролисати слику коју други о нама стварају. Што се утицаја породице на развој тачне слике о себи тиче, треба се подсетити бајке “Снежана и седам патуљака” коју свако дете зна, где се питање: “Огледалце, огледалце, реци ми, ко је најлепши на свету?”, провлачи као лајтмотив. На основу тога што је зла маћеха спремна да убије Снежану не би ли била најлепша на свету, деца усвајају модел понашања и мишљења који говори о брзи о своме Ја, али не о стварању основа за тачно сагледавање себе.

Општије тумачење добијених резултата огледа се у успостављању релације између слике о себи и нивоа самопоштовања. Наиме, ако је самоопажање одређено општим нивоом самопоштовања особе, онда људи који су наклоњени себи (и који имају виши ниво самопоштовања) властите особине вреднују позитивније, и обрнуто. Али, како објаснити неочекивано висок ниво општег самопоштовања у популацији у том случају?

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Добијени резултати истраживања тачности самоопажања у потпуности се могу сагледати, по свему судећи, једино напуштањем концепта објективистички схваћене тачности. У том смислу, пажња је усмерена ка “субјективној тачности” која се испољава:

1. у рационалној доследности, у познавању и уважавању логичких модела конструисања искуства,
2. у степену уверености особе у веродостојност оног што види или што закључује на основу виђеног, или, пак,
3. у чињеници да особа заиста поступа у складу са својим виђењем ствари, са својим оценама о њиховим својствима и могућим ефектима” (Хавелка, 1992, стр. 226).

Прихватајући концепт субјективне тачности у објашњењу добијених резултата истраживања тачности самоопажања, прихватамо постојање пристрасности и одступања од “рационалне логике конструисања искуства” (Хавелка, 1992, стр.226). Основна идеја овог рада је да нас указивањем на пристрасности при самоопажању подстакне на размишљање о властитој толеранцији у опажању особина других људи. Да ли смо да будемо строги према другима ако према себи нисмо?

Социјално-когнитивна оријентација у психологији, укључујући различита схватања о важности тачног самоопажања и представљене резултате добијене истраживањем овог проблема, заступа становиште да уверења која људи поседују о властитим способностима значајно утичу на начин на који ће се понашати. Важно је, дакле, какве способности особа стварно поседује, али је једнако толико важно и да особа верује да одређене способности поседује. У том смислу, знања и вештине које особе поседују представљају слабе показатеље

постигнућа ако се не узму у обзир и уверења особа о тим способностима. Уверења особа о властитим способностима утичу на избор активности које ће особа предузети, на шансе које ће стварати, као и на напор који ће улагати, не би ли предузете активности успешно остварили (Bandura, 1986, Рајерас, 2000). Не може се ни замислити колико би тачна процена властитих способности утицала на наше понашање, колико би шанси пропустили *тачно* процењујући да нам наше способности не гарантују успех у конкретној активности, занемарујући чињеницу да на успех у било којој активности, поред способности као релативно стабилног фактора, делује и низ других фактора који су под контролом сваког од нас. Уверење људи о властитим способностима је један од њих.

Уместо закључка, имајући у виду да здраворазумско размишљање базирано на искуству често претходи научном и подстиче га, наводимо мисао Иве Андрића, исказане у препознатљивом тону:

“Тешко нама кад бисмо једног дана заиста постали они и онакви какви често замишљамо да смо или да бисмо могли бити, и какви – благо нама – никада нећемо успети да будемо!”

(Андрић, 1992, стр. 106)

ЛИТЕРАТУРА:

1. Alloy, L. B. & Abramson, L. Y. (1988): *Depressive realism: Four theoretical perspectives*. In L. B. Alloy (Ed.), *Cognitive processes in depression* (pp.223-265). New York: Guilford.
2. Андрић, И. (1992): *Знакови поред нума*, Београд: БИГЗ.
3. Bandura, A. (1986): *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
4. Borkenau, P. & Liebert, A. (1993): *Convergence of stranger ratings of personality and intelligence with self-ratings, partner ratings and measured intelligence*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 546-553.
5. Bohrnstedt, G. W. & Felson, R. B. (1983): *Explaining the relations among children's actual and perceived performances and self-esteem: A comparison of several causal models*, *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 43-56.

6. Brown, J. D. (1990): *Evaluating one's abilities: Shortcuts and stumbling blocks on the road to self-knowledge*. Journal of Experimental Social Psychology, 26, 149-167.
7. Brown, J. D. & Dutton, K. A. (1995): *Truth and Consequences: The Costs and Benefits of Accurate Self-knowledge*, Personality & Social Psychology Bulletin, 21, 1288 – 1297.
8. Dunning, D., Meyerowitz, A. & Holzberg, A. D. (1989): *Ambiguity and self-evaluation: The role of idiosyncratic trait definitions in self-serving assessments of ability*, Journal of Personality and Social Psychology, 57, 1082-1090.
9. Ђурић, Ђ. (1997): *Психологија и образовање*, Сомбор: Учитељски факултет.
10. Квашчев, Р. (1987): *Утицај способности, сложаја особина личности и мотивације на успех у школском учењу*, у: Истраживања у педагошкој психологији, Зборник 2, Београд: СДПС, 109-148.
11. Lewinsohn, P. M., Mischel, W., Chaplin, W. & Barton, R. (1980): *Social competence and depression: The role of illusory self-perceptions*, Journal of Abnormal Psychology, 89, 203-212.
12. Pajeras, F. (2000): *Self-Efficacy Beliefs and current Directions in Self-Efficacy Research*, Emory University.
13. Поповић, Б. (1988): *Буквар теорије личности*, Београд: СДПС.
14. Sedikides, C. (2000): *We're gorgeous...and well we know it!*, University of Southampton: New Reporter, 17.
15. Смиљанић – Чолановић, В. (1962): *Како наставници опажају интелигенцију и социјалну прихваћеност ученика и разредну групу као целину*, Београд: Савремена школа, бр.1-2, стр.27-39.
16. Смиљанић - Чолановић, В. (1973): *Социометрија и испитивање социјалне перцепције*, Београд: Завод за уџбенике.
17. Taylor, S. E. & Brown, J. D. (1988): *Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health*, Psychological Bulletin, 103, 193 – 210.
18. Тубић, Т. (2000): *Сагласност учитеља и ученика у опажању особина које утичу на школско постигнуће*, магистарски рад.
19. Feigold, A. (1992): *Good-looking people are not what we think*, Psychological Bulletin, 111, 304-341.
20. Felson, R. B. (1981): *Self and reflected appraisal among football players: A test of the Meadian hypothesis*, Social Psychology Quarterly, 44, 116-126.

21. Хавелка, Н: (1992): *Социјална перцепција*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
 22. Hansford, B. C. & Hattie, J. A. (1982): *The relationship between self and achievement/performance measures*, Review of Educational Research, 52, 123-142.
 23. Хрњица, С. (1982): *Зрелост личности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
 24. Cross, P. (1977): *Not can but will college teaching be improved*, In New Directions for Higher Education, 17, 1-15, San Francisco: Jossey-Bass.
-

Summary: In this work, we try to answer some questions concerning self-perception, such as, whether correct self-perception is possible and is it necessary for a satisfactory functioning of an individual. Is correct self-perception characteristic of the most, or it is related only to the exceptional few? Does the more positive perception of our selves than it really is which is immanent to the majority of people, rests on their subjectivism or this means that we are not capable of establishing valid measuring criteria, which can give a detailed analysis of the process of self-perception. The analysis of the recent researches and of the most dominant concepts of correct self-perception and its importance could lead us to conclude that correct self-perception is very uncommon and unnecessary for successful functioning of a person. We could easily conclude that, in many situations, it is preferable to think better of ourselves than we really are. In order to find solution to these problems, and to establish criteria for correct self-perception evaluation, the author suggests that a concept of *subjective correctness* should be introduced.

Key words: self-perception, correct self-perception.

Резюме: Возможно ли точное самонаблюдение и необходимо ли оно для успешного поведения личности? Является ли точное самонаблюдение характерным для большинства людей, или это признак меньшего числа «одаренных»? Чем является имеющееся у большинства представление о себе, которое более положительное реального: результатом их субъективности или последствием невозможности определить критерий точности самонаблюдения, полностью описывающий особенности этого процесса? Анализируя преобладающие до сего времени понятия о важности точного самонаблюдения, как и результаты последних исследований этого вопроса, сделан вывод что точное самонаблюдение редкость, что оно не является необходимым для успешного поведения личности; а также, во многих обстановках, представление о себе которое более положительно реального - желательно. Как решение изучаемых проблем в определении критерия точного самонаблюдения, автор предлагает введение понятия «субъективной точности».

Стержневые слова: самонаблюдение, точное самонаблюдение.